

СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКИХ ВІДНОСИН: РЕАЛІЇ ТА ОБРИСИ МАЙБУТНЬОГО

© Віра БУРДЯК

DOI: [https://doi.org/10.30525/
978-9934-26-709-3-10](https://doi.org/10.30525/978-9934-26-709-3-10)

Український і болгарський народи здавна мають багато спільного, до якого справедливо слід віднести слов'янське походження, православне віросповідання, етнічну і мовну близькість, а також схожість історичної долі, вікові взаємини у культурному, релігійному, господарському та громадсько-політичному житті. Для сучасних України і Болгарії характерні: подібний економічний та суспільно-політичний розвиток, обтяжений соціальними проблемами; важкі потуги трансформаційних процесів, притаманних державам, які долають тоталітаризм; відмінне від росії ставлення до Європейського Союзу та НАТО. До чинників, що об'єктивно сприяють розвитку українсько-болгарських відносин у наші дні, входять спільна європейська інтеграційна орієнтація (Болгарія є членом ЄС та НАТО, тоді як Україна офіційно визначила курс на набуття членства в цих організаціях), прагнення до подолання енергетичної й сировинної залежності від росії та спільне геополітичне положення в Чорноморському регіоні. За таких умов уряди

та суспільства обох держав послідовно розвивають двосторонню співпрацю, розглядаючи її як важливий інструмент реалізації європейського вектора розвитку.

Досвід показує, що українсько-болгарські відносини мають багатовікову безперервну й інтенсивну історію, яка охоплює періоди культурного обміну, спільної боротьби за свободу та дипломатичної співпраці. З найдавніших часів український та болгарський народи підтримували один одного, відстоювали свою історичну долю. Так, у 1444 р. українське населення у складі польсько-угорського війська короля Владислава III брало участь у битві під Варною проти Османської імперії. Ця військова кампанія була складовою загального європейського протистояння османській експансії на Балканах. У 1762 р. у системі Запорозької Січі був сформований Болгарський гусарський полк – знаменна подія, яка стала одним із проявів українсько-болгарських військових контактів. Згодом у кожній з п'яти російсько-турецьких воєн, що відбувалися у другій половині XVIII–XIX ст., а особливо в російсько-турецькій війні 1877–1878 рр., яка завершилася визволенням Болгарії від османського панування та відновленням її державності, значну частину російської армії складали вихідці з українських земель, які брали активну участь у бойових діях.

У другій половині XVIII ст. почалося масове переселення болгар на українські землі, особливо на південь України. Це сприяло розвитку економіки та культури регіону. У першій половині XIX ст. Одеса стала одним із центрів болгарського культурного відродження, в якому працювали болгарські школи та культурні осередки. Болгарські переселенці активно взаємодіяли з українським населенням, сприяючи взаємному розвитку освіти та культури.

Після проголошення Української Народної Республіки в 1917 р. розпочалися офіційні контакти з Болгарією. У січні 1918 р. українські та болгарські дипломати вели перемовини в межах Берестейської конференції, а 9 лютого 1918 р. підписали мирний договір між Україною та Болгарією¹.

Сучасна Республіка Болгарія однією з перших визнала суверенітет нашої держави після відновлення незалежності України у 1991 р. і встановила дипломатичні відносини. Обидві країни активно співпрацюють у міжнародних організаціях – ОЧЕС, ОБСЄ, ООН. Болгарія підтримує європейську та євроатлантичну інтеграцію України, а також надає гуманітарну і військову допомогу в умовах повномасштабної агресії російської федерації.

За результатами перепису населення Республіки Болгарія 2001 р., чисельність української громади становила 4853 особи, з них 1789 осіб мали

¹ Гай-Нижник П. П. Українсько-болгарські міждержавні і дипломатичні відносини: рік 1918-й. *Гілея*. 2017. Вип. 125 (№ 10). С. 47–58.

громадянство цієї держави, а 3064 особи були громадянами України, які перебували на території Болгарії на підставі права на постійне чи довгострокове проживання. Територіально представники української громади переважно зосереджені у найбільших містах країни, зокрема Софії, Варні та Бургасі. Важливу роль у збереженні національної ідентичності, розвитку українсько-болгарських культурних зв'язків та консолідації української спільноти відіграють громадські організації, серед яких: Болгарсько-українська фундація «Мати-Україна», Співдружність українців у Болгарії «Українська діаспора», товариство «Українська діаспора "Балканська Січ"», товариство «Діаспора-Україна», товариство «Добруджа-Україна», товариство «Український дім» та Українсько-болгарська асоціація «Пловдив».

Болгарська діаспора в Україні є найбільшою у світі. Її чисельність за переписом населення України 2001 р. становила майже 204,6 тис. осіб. Болгари компактно проживають в Одеській, Запорізькій та інших південних областях України. Вони активно розвивають свою культуру, мову та традиції, зберігаючи тісні зв'язки з історичною батьківщиною. Тож, відносини між українським та болгарським народами одвічні, багатогранні, глибокі, охоплюють різні аспекти історії, культури, освіти та дипломатії. У сучасний період стан і перспективи розвитку українсько-болгарських міждержавних відносин значною мірою детермінуються політичною волею й інституційною спроможністю органів державної влади обох країн, національних політичних еліт і всіх суб'єктів двостороннього співробітництва забезпечувати спадкоємність, збереження та подальше поглиблення історично сформованих традицій дружби, партнерства й взаємовигідної співпраці.

Досліджуваний етап українсько-болгарських міждержавних відносин характеризується розвитком в умовах поглиблення європейської та євроатлантичної інтеграції, що спричинено потребою удосконалення інституційно-правових механізмів двостороннього співробітництва, оптимізації його організаційної структури та розширення сфер взаємодії. Революції 1989 р. в країнах Центрально-Східної і Південно-Східної Європи та краху СРСР, крім розвалу комуністичної системи, загальної ейфорії населення регіону від цієї події, викликали і нагальні завдання створення нових органів влади, демократичних, за своєю суттю, інституцій та розвитку дружніх відносин з іншими країнами на основі суверенітету та рівності держав. Процес їх становлення і розвитку в Україні та Республіці Болгарія розпочався порівняно недавно. Втім, новостворені державні інституції продовжують сталу традицію розвитку дружніх взаємин і співпраці між двома країнами та народами.

В українсько-болгарських відносинах важливу роль відіграє спільне та відмінне в політичних системах цих демократичних держав. Так, у Болгарії інституційне закріплення нових та трансформованих органів влади відбулося внаслідок прийняття Конституції Республіки Болгарія вже в липні 1991 р. Болгарія першою серед постсоціалістичних держав ЦСЄ прийняла Основний Закон, який при багатоманітності політичної палітри країни, звісно, не міг задовольнити всі опозиційні сили, але допоміг досягти відносної злагоди між ними. Відмова від соціалізму і прагнення перейти до демократії, здобути самостійність і гідне місце на міжнародній арені привели до змін у політичній системі Болгарії, що й закріпила нова Конституція. Зрозуміло, що не все в першій редакції Основного Закону було ідеально враховано, не завжди були чітко сформульовані окремі статті, і це змусило законодавців неодноразово вносити зміни та поправки, але, в цілому, Конституція значно покращила законодавчу діяльність у Республіці Болгарія.

За Конституцією Республіка Болгарія – парламентська республіка. В ній збережені Великі народні збори (до ВНЗ обирають 400 депутатів) як установчий орган, що приймає Конституцію, вносить поправки, пов'язані з формою державної влади. ВНЗ – специфічний орган політичної системи, що має характерні риси, поділяє владу на установчу й установлену². Конституювання цього спеціального органу стабілізує форму державної влади, яка перебуває в компетенції 2/3 депутатів, що можуть вирішувати питання про вибори до ВНЗ. Це – розширене представництво, з найбільшою легітимністю і складними процедурами, механізм збереження конституційного ладу в Республіці Болгарія чи його зміни на широкій основі. А представницький, постійно діючий робочий законодавчий орган – однопалатні Народні збори (до НЗ обирають 240 депутатів), які уособлюють народний суверенітет, що створює та визначає функції політичних інститутів, їх компетенції і відносини. У Болгарії діє принцип розподілу гілок влади, з чітким поділом функцій. Інституційну основу системи державної влади Республіки Болгарія становлять вищі органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а саме: Народні збори, Президент, Міністерська рада (уряд), Конституційний суд, Вищий касаційний суд, Верховний адміністративний суд, Вища судова рада та Головний прокурор, які відповідно до конституційних повноважень забезпечують реалізацію функцій державної влади. Перші три вказані державні структури беруть безпосередню участь у розвитку українсько-болгарських відносин, як і політичні партії, неурядові організації, інші добровільні утворення громадянського суспільства Болгарії, що входять як складові елементи до її політичної системи.

² Конституцията и демократичните промени в България. София, 1996. С. 64.

Важливе місце в системі українсько-болгарських відносин посідає міжпарламентське співробітництво, виступаючи ефективним механізмом розвитку політичного діалогу й інституціоналізації двостороннього партнерства. На відміну від співпраці України з окремими демократичними державами Центральної та Південно-Східної Європи, взаємодія з Народними зборами Республіки Болгарія характеризується високим рівнем регулярності, інституційної сталості та послідовності.

Важливо, що значну активність у цих взаєминах проявила саме Республіка Болгарія. Вже в квітні 1991 р. Україну відвідала делегація ВНЗ. Згодом болгарські депутати провели у Києві переговори про розвиток співпраці з Верховною Радою України у листопаді 1995 р., листопаді 1996 р. і жовтні 1997 р. Плідна співпраця продовжувалася і в наступні роки. У червні 2003 р. в Києві підписали Протокол про співробітництво між парламентами України і Республіки Болгарія. У листопаді того ж року відбувся візит делегації Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції до Республіки Болгарія, основною метою якого було дослідження досвіду болгарських законодавців щодо нормативно-правового забезпечення процесу підготовки країни до вступу до Європейського Союзу. Республіка Болгарія планувала стати членом цієї міжнародної інтеграційної організації вже в 2004 р., але через повільне та не повне виконання окремих критеріїв членства, процес вступу країни до Європейського Союзу Брюссель відтермінував до 1 січня 2007 р.

В останні роки, особливо в умовах повномасштабної російсько-української війни, спостерігається активізація міжпарламентських контактів між Україною та Болгарією. Важливими етапами розвитку парламентського діалогу стали офіційний візит Голови Верховної Ради України Руслана Стефанчука до Болгарії у лютому 2024 р. та візит до Києва делегації Народних зборів Болгарії на чолі зі спікером Росеном Желязковим у тому ж місяці. Крім того, двостороння співпраця підтримувалася через робочі візити представників парламентських комітетів і народних депутатів обох держав.

Значущим напрямом співпраці парламентів двох держав став обмін практичним досвідом щодо організації законодавчої діяльності, спрямованої на створення правових засад системних суспільних перетворень, державного будівництва та реалізації зовнішньополітичної й економічної стратегії. У межах цього співробітництва українська делегація особливу увагу приділила досвіду болгарського парламенту у сфері вироблення методологічних підходів до законодавчого регулювання ринкових реформ, забезпечення їх соціальної адаптації відповідно до сучасних умов, а також формування конституційно-правових механізмів супроводу політичної модернізації держави.

Наприкінці XX ст. Республіка Болгарія переживала низку масштабних соціально-політичних криз, що спричинили значну нестабільність політичної системи та часту зміну владних еліт, представлених різними за ідеологічними орієнтирами політичними силами. У цей період у державі функціонували не лише уряди, сформовані на партійно-політичній основі, а й позапартійні моделі виконавчої влади, зокрема «уряди технократів», «уряди спеціалістів», «службові (чиновницькі) уряди», а також коаліційні уряди, що відображало пошук ефективних механізмів політичного управління в умовах трансформаційного періоду. Втім, на початку 2000-х років через структуризацію суспільства та активну підготовку до вступу в Європейський Союз, внутрішня політична ситуація в державі поступово стабілізувалася і повернулася до моделі «маятника» зміни політичних сил у верхніх кабінетах влади.

Новим інститутом у політичній системі України та Болгарії є посада Президента³. У Болгарії інститут президентства посідає проміжне становище у системі державної влади, виконуючи функції взаємодії між законодавчою та виконавчою гілками влади. Президент наділений переважно представницькими та арбітражними повноваженнями, а також здійснює спеціальні функції у період надзвичайних ситуацій. Водночас, за характером своїх конституційних повноважень президентський інститут у Болгарії більшою мірою наближений до сфери виконавчої влади. Президента Республіки Болгарія обирає безпосередньо електорат шляхом загального голосування, а не парламент, як це традиційно притаманно більшості парламентських республік. Саме ця особливість зумовлює певну умовність віднесення болгарської моделі державного управління виключно до парламентського типу. Попри це, такі конституційні механізми, як інститут вотуму довіри уряду й обмежені можливості Президента щодо розпуску Народних зборів, обрання парламентом глави уряду доводять, що це й не президентська республіка, а швидше свідчать про збереження ключових ознак парламентської форми правління та визначальну роль парламентсько-урядових відносин у функціонуванні політичної системи Болгарії. Таким чином, проведений аналіз Конституції Республіки Болгарія вказує на те, що в державі встановлена змішана (напівпрезидентська) республіка⁴.

Як і в Болгарії, в Україні інституційна система (система органів влади) має сукупність структур, центральних та регіональних органів влади й управління,

³ Конституция на Република България. Приета от Великото народно събрание 12 юли 1991 г. София: Нова звезда, 2002; Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Юрінком, 1996.

⁴ Конституция на Република България. Приета от Великото народно събрание 12 юли 1991 г. София: Нова звезда, 2002.

силових структур, органів суду, прокуратури⁵. Найвищий представницький та законодавчий орган влади – Верховна Рада України, є ключовим органом функціонування представницької демократії⁶. Конституція України 1996 р. узаконила склад ВРУ – 450 народних депутатів. Їх обирають на основі загального, рівного і прямого виборчого права, шляхом таємного голосування терміном на чотири роки (ст. 76). Інститут президентства в Конституції України чітко не визначений. «Перелік повноважень Президента як у сфері нормативного регулювання суспільних відносин, так і в сфері втілення Конституції і законів України в життя, його вплив на діяльність уряду, здійснювану в державі кадрову політику ставить його у проміжне становище між всіма гілками влади... Якщо ж враховувати й те, що він є главою держави і лише він може уособлювати державу як в країні, так і за її межами у відносинах з іншими державами..., то є всі підстави виділяти його в окрему гілку влади, яка має бути цементуючим началом у всьому державному механізмі»⁷.

Аналізуючи таку ситуацію, коли Президент стає четвертою владою, і як зазначає М. Кармазіна – «ніби поруч із законодавчою, виконавчою, судовою, а в дійсності перетворюється на владу над»⁸, важко визначити яка ж форма правління склалася в Україні: парламентсько-президентська чи президентсько-парламентська? Очікувану політичну реформу, що мала б зробити прозорим це питання, влада проігнорувала, незважаючи на результати всенародного референдуму 2000-го року, а під час війни ці питання в сучасній Україні не піднімаються, оскільки є набагато більше нагальних питань, пов'язаних з повномасштабною війною, обороною держави, збереженням життя людей тощо.

Перебуваючи в 2004 р. з урядовим візитом у Республіці Болгарія, голова ВРУ В. Литвин заявив, що «суть політреформи не нова, вона виникла ще після прийняття Конституції в 1996 р., матеріалізувалась за підсумками президентського референдуму в 2000 р. і на 90 % реалізувалась у законопроекті, прийнятому в першому читанні на минулій сесії. Президент Болгарії має суто представницькі функції. Президент за нашою Конституцією – це якщо не все, то майже все. Водночас парламент і уряд мають дуже мало точок дотику, вони йдуть паралельними курсами, співпадаючи лише при прийнятті бюджету. При цьому одна частина політиків очікує свого приходу до влади, інша – виступає за нормальне

⁵ Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ : Юрінком, 1996.

⁶ Там само.

⁷ Бурчак Ф. Г. Президент України. Київ : Ін Юре, 1997. С. 15.

⁸ Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. *Політичний менеджмент*. 2004. № 3. С. 47.

співіснування гілок влади вже зараз. Якщо ми не проведемо політичну реформу тепер, в найближчі десять років нам вже не вдасться цього зробити. Йде зміна епох, і бажання Президента віддати парламенту повноваження слід підтримати... Потрібний компроміс, але нічого не змінювати не можна!.. Мені доводилось чути від політиків: ось нехай вирішить вулиця, ми виведемо людей на вулиці... Вони виведуть, а хто заведе назад?! І що буде з Україною?! Варто шукати вихід з ситуації і знайти його»⁹.

Тож, на відміну від болгарських, українські органи влади не повністю інституціалізовані (окремі гілки влади й інститут президентства), тому часто різні гілки влади в Україні дублюють взаємодію з органами влади Республіки Болгарія або не діють належним чином. Процес надто затягнувся в Україні, тому й успіхи Республіки Болгарія (членство в НАТО й ЄС) значно вагоміші, ніж за той же період в Україні.

Досліджуючи стан українсько-болгарських відносин та взаємодію різних органів влади двох держав, насамперед слід виходити з наявної політичної ситуації. Війна росії проти України, вторгнення військ російської федерації в нашу державу вже завдали неймовірних втрат та спустошень, знищення величезної кількості людей, руйнування багатьох інфраструктурних об'єктів, значних економічних труднощів та соціальних потрясінь. Крім того, війна змінила міжнародний порядок денний, загострила безпекові питання, болісно вплинула на емоційний стан і психічне здоров'я українців. Втім, війна триває і моторошні процеси винищення всього українського ніяк не вдається зупинити. російська федерація мріє про перемогу і не погоджується на припинення вогню та мирні переговори.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило глибокий вплив і на країни ЦСЄ та ПСЄ, які межують з нашою державою чи знаходяться досить близько, щоб відчувати на собі страшний негативний вплив війни. Лише за одну ніч країни стали частиною транзитного маршруту чи кінцевим пунктом призначення для українських біженців. Загалом майже 7 млн українців втекли від війни з батьківщини до різних країн Європи. Зокрема, біля 3 млн перемістилися до Румунії (з них 100 тис. там і залишаються до цього часу), що розміщена між Україною та Болгарією, частина вирушила далі до Республіки Болгарія¹⁰.

Хоча Болгарія не має спільного кордону з Україною, але також відчула наслідки російської агресії. Країна приймала біженців, які вимушено виїхали

⁹ Старожицкая М. Компромисс по-болгарски. *Рада (Парламентское приложение)*. 2004. № 2 (10), 6–12 февраля.

¹⁰ Павлюк О. Болгарія продовжила програму допомоги біженцям з України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/07/31/7191292/#:~:text=%D0%97%20%D0%BD%D0%B8%D1%8>

з України через напад російської федерації, допомагає нашій країні боєприпасами. З моменту повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну в 2022 р. до Болгарії виїхало 2 454 748 українців. З них 181 868 українців болгари зареєстрували за схемою тимчасового захисту Європейського Союзу, відповідно до директиви Єврокомісії. Нещодавно Євросоюз продовжив тимчасове перебування й опіку над переміщеними українцями до березня 2027 р. Наразі 55 302 українців залишаються в Республіці Болгарія за програмою ЄС, а ще 6081 за державною схемою.

Упродовж періоду з 24 лютого до 31 грудня 2022 р. Республіка Болгарія здійснила заходи з гуманітарної підтримки громадян України, які були змушені залишити територію своєї держави внаслідок воєнних дій. У межах цих заходів у готелях та інших об'єктах тимчасового притулку було розміщено 3881 громадянина України та забезпечено їх базовими потребами, необхідними для перебування в умовах вимушеної міграції. І схожих прикладів допомоги існує багато. Міністерська Рада вже кілька разів продовжувала програму допомоги українським біженцям, надаючи державні виплати на житло, гуманітарну допомогу та фінансові видатки¹¹.

Офіційно уряд Республіки Болгарія безпосередньо не надсилав жодних боєприпасів чи зброї до України. На перший погляд, це не дивно, враховуючи традиційну проросійську позицію болгарського суспільства¹². Але насправді все відбувалося дещо по іншому. Республіка Болгарія, як член НАТО, стала одним із значимих постачальників зброї до України.

Повномасштабна агресія російської федерації проти України стала чинником, який суттєво вплинув на переосмислення геополітичних орієнтирів болгарського суспільства та позначився на характері діяльності політичних партій і державних інституцій Болгарії. Позиції щодо російсько-української війни сформували одну з основних ліній політичної диференціації в сучасній Болгарії, виступаючи важливим критерієм оцінки зовнішньополітичних пріоритетів і внутрішньополітичної стратегії ключових політичних акторів держави. Їх ставлення до українсько-болгарських відносин та російсько-української війни відображено у програмних документах парламентських політичних партій Республіки Болгарія.

Вже впродовж п'яти років, починаючи з 2021 р., Болгарія переживає складний політичний період, для якого показові нестабільність, невизначеність

¹¹ Болгарія продовжила програму допомоги українським біженцям до кінця року. 1.08.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/307156-bolgariya-prodlila-programmu-pomoschi-ukrainskim-bezhentsam-do-kontsa-goda>

¹² Volkmann-Schluck, Philip. Bulgarien: Das Land, das heimlich die Ukraine rettete. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/plus243262783/Bulgarien-Das-Land-dasheimlich-die-Ukraine-rettete.html>

і перманентні виборчі кампанії. Останні чергові парламентські вибори відбулися в Республіці Болгарія у квітні 2021 р., а далі розпочалася низка чергових дочергових виборів до Народних зборів: у липні та листопаді 2021 р., липні та жовтні 2022 р., квітні 2023 р., у червні та жовтні 2024 р., у квітні 2026 р.

Після парламентських виборів, що відбулися у жовтні 2024 р., політична нестабільність у Болгарії зберігалася, що призвело до проведення 19 квітня 2026 р. чергових дочергових парламентських виборів – восьмих за рахунком. За їхніми результатами перемогу здобула коаліція «Прогресивна Болгарія». Необхідність проведення нового волевиявлення була зумовлена відставкою уряду, сформованого у січні 2025 р. після жовтневих виборів 2024 р., яка проходила на тлі масових протестів та загострення суспільної політичної кризи.

Формування тимчасових урядів, вісім дотермінових парламентських виборів, часту зміну депутатського корпусу Болгарії можна пояснити тим, що жоден новий уряд не зміг утриматися при владі більше ніж дев'ять місяців, а дочергові вибори, які оголошував Президент після відставки уряду, не приносили чіткої перемоги будь-якій політичній силі. Крім того, у країні відбувалися президентські та місцеві вибори. Тобто, всі разом взяті вказані електоральні кампанії призвели до політизації кожної суспільної проблеми, які артикулювалися в передвиборчий період заради здобуття перемоги на виборах.

У період демократичної трансформації в Болгарії відбулося формування нових політичних партій, які суттєво вплинули на структуру партійної системи, співвідношення політичних акторів і характер електоральної підтримки. Водночас спостерігалось поступове зниження рівня зацікавленості громадян у виборчих процесах, що проявилось у зменшенні явки виборців та посиленні суспільної апатії щодо політичної конкуренції. Політична нестабільність у країні зумовлена комплексом взаємопов'язаних чинників, серед яких – економічні труднощі та повільні темпи відновлення після пандемії COVID-19, відсутність консенсусу між політичними силами щодо стратегічних напрямів економічного розвитку, геополітичні виклики, пов'язані з повномасштабною війною росії проти України та загостренням конфліктів на Близькому Сході. Додатковим фактором напруженості залишаються ідеологічні суперечності в болгарському суспільстві, зокрема тривалий поділ між проросійськими та антиросійськими політичними орієнтаціями, поглиблення дистанції між політичними елітами та виборцями, посилення націоналістичних тенденцій у контексті ускладнення відносин із російською федерацією та Північною Македонією.

Сукупність зазначених внутрішніх і зовнішніх чинників та наявних соціально-політичних розломів, сформувала явище політичної полікризи

в Республіці Болгарія, що характеризується одночасним загостренням інституційних, економічних, соціальних та геополітичних проблем¹³.

Незважаючи на те, що причини виникнення кризових явищ, їхній характер і динаміка розвитку відрізняються залежно від особливостей конкретної держави, наслідки таких процесів мають переважно негативний вплив на суспільний розвиток. Незалежно від специфіки перебігу кризових ситуацій, вони призводять до погіршення соціально-економічного становища населення, посилення суспільної нестабільності та зниження рівня добробуту громадян. На перший погляд, така ситуація дещо загальмувала розвиток українсько-болгарських відносин. Так, до певної міри, країни припинили обміни дружніми делегаціями, звичними для мирного часу. Але водночас українсько-болгарські взаємини набули нової якості, більше притаманної для воєнного періоду, що виражається у допомозі Україні під час війни, яку їй надають болгарські високопосадовці, депутати парламенту, представники політичних партій. Як вже зазначено вище, у Республіці Болгарія доволі сильні традиційні зв'язки з російською федерацією, і це сповна ілюструє розкол суспільства по лінії сприйняття російсько-української війни, ставлення болгар до діяльності та політики путіна, росії й росіян на загал.

Починаючи з квітня 2021 р., в Болгарії за результатами дострокових парламентських виборів до законодавчого органу входили шість – вісім політичних партій, долаючи граничний виборчий бар'єр, який складає в Болгарії 4 % голосів. Специфічна особливість болгарських виборців полягає в тому, що вони постійно критикують новостворені уряди, активно виходять на протестні мітинги в центрі столиці Софії та інших населених пунктах, але на наступних виборах віддають свої голоси за ті ж самі політичні сили, що й на попередніх виборах. Тому, зазвичай, перемагають одні й ті ж партії, які продовжують нав'язувати країні коаліційні уряди. Після кожних таких чергових дочергових виборів, болгари прогнозують відповідь на риторичне питання: наскільки можливо для політичних партій, які за минулі роки не досягли відчутних позитивних змін для суспільства, дійти консенсусу і обрати дієвий урядовий кабінет? Зазвичай з кожними наступними виборами процес формування коаліційної більшості, як і уряду, в парламенті триває довше, або й взагалі не вдається сформувати ці органи, тоді знову оголошуються вибори.

Аналіз міжпартійних відносин у Республіці Болгарія свідчить, що більшість політичних партій займає опозиційну позицію щодо партії «Громадяни за європейський розвиток Болгарії» (болг. «Граждани за европейско развитие

¹³ Бурдяк В. Суспільні клівіджі та полікриза в Республіці Болгарія. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент* : зб. наук. праць. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2024. Т. 15. С. 252.

на Бългaрия», ГЕРБ) та її лідера Бойка Борисова, який очолював уряд країни впродовж 2009–2021 рр. Така конфігурація міжпартійної взаємодії значною мірою визначає характер політичної конкуренції та коаліційних процесів у болгарській політичній системі.

ГЕРБ – провідна правоцентристська і проєвропейська партія Болгарії, за яку на кожних виборах голосують майже 20–30 % виборців. У квітні 2021 р. ГЕРБ виграла парламентські вибори, але не змогла сформувати більшість, що спричинило політичну кризу, викликало політичну безвихідь у країні. Роздроблений парламент і політична напруга в суспільстві Болгарії прискорили необхідність проведення нових виборів вже у липні 2021 р.

Важливо, що у період між 2021–2024 рр. спроби ГЕРБ сформувати уряд не раз зазнавали невдачі, адже потенційні партнери партії відмовлялися від співпраці, називали партію «токсичною», висловлювали невдоволення лідерством Б. Борисова й вимагали провести серйозні політичні реформи. Тривале перебування на посаді Прем'єр-міністра й численні звинувачення Борисова в корупції лише ускладнювали ситуацію. У березні 2022 р. його навіть ненадовго затримали силові органи за підозрою в корупції та зловживанні коштами Європейського Союзу під час перебування на посаді¹⁴.

Політична програма партії ГЕРБ на 2021–2025 рр. декларувала підтримку активнішої участі Республіки Болгарія у формуванні політики Європейського Союзу та НАТО щодо російської федерації. Документ закріпив прихильність до так званого «двоколійного підходу», який передбачає поєднання політики стримування з підтриманням політичного діалогу. У програмі акцентовано увагу на необхідності дотримання прав людини, виконанні Мінських угод як механізму мирного врегулювання конфлікту в Україні, підтримці мирного врегулювання конфлікту на Південному Кавказі, а також розвитку прагматичного діалогу між Європейським Союзом та російською федерацією у науковій, освітній, культурній і економічній сферах¹⁵.

На виборах до Народних зборів, які відбулися у липні 2021 р., перемогу здобула популістська партія музиканта і шоумена Славі Тріфонова «Є такий народ» (болг. *«Има такъв народ»*, ІТН), але вона теж не змогла сформувати більшість і стабільну коаліцію. Переговори з правоцентристською «Демократичною Болгарією» (болг. *«Демократична България»*, ДБ) та Болгарською

¹⁴ Цуприк Б. Політична криза в Болгарії: сім раундів позачергових виборів. 22.11.2024. URL: <https://tyzhden.ua/politychna-kryza-v-bolharii-sim-raundiv-pozacherhoviykh-vyboriv/>

¹⁵ Политическа програма «България следващо поколение». URL: <https://gerb.bg/files/useruploads/-%D0%93%D0%95%D0%A0%D0%91.pdf>

соціалістичною партією (БСП) не мали успіху через розбіжності щодо розподілу міністерських посад і Республіка Болгарія знову залишилася без уряду. Цей політичний кут поглибив розкол у парламенті і спричинив оголошення нових виборів до Народних зборів у листопаді 2021 р.

Упродовж початкового етапу повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України діяльність законодавчого органу Республіки Болгарія забезпечували 47-і Народні збори (діяли з 3 грудня 2021 р. до 1 серпня 2022 р.), до складу яких входили коаліція ЄРБ-СДС (болг. *Съюз на демократичните сили, СДС*), новоутворена партія «Продовжуємо зміни» (болг. *Продължаване на промените, ПП*), Болгарська соціалістична партія, Рух за права та свободи (болг. *Движение за права и свободи, РПС* – партія етнічної турецької меншини Болгарії), «Є такий народ», Об'єднання Демократична Болгарія та партія «Відродження» (болг. *«Възраждане»*). У передвиборчих програмах вказані партії, крім іншого, декларували своє різне ставлення до повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну.

На листопадових виборах 2021 р. перемогла нова політична партія «Продовжуємо зміни», яка згодом увійшла в коаліцію ПП – ДБ. На етапі становлення партію «Продовжуємо зміни» низка дослідників і політичних аналітиків характеризувала як політичний проєкт Президента Республіки Болгарія Румена Радева. Водночас партія демонструвала поєднання різновекторних зовнішньополітичних орієнтирів. Прозахідний характер політичної сили підкреслювали біографії її співзасновників – випускників Гарвардського університету Кирила Петкова та Ассена Василева, які позиціонували своє повернення до Болгарії як прагнення реалізувати антикорупційний порядок денний. Крім того, аналіз передвиборної програми ПП свідчить про мінімальну увагу до відносин із російською федерацією та повну відсутність згадок про війну в Україні, що свідчить про обережний підхід партії до висвітлення цих питань у програмних документах.

У документах та публічних заявах керівництво партії наголошувало на необхідності диверсифікації джерел енергопостачання, однак не конкретизувало державу, від якої Республіка Болгарія перебуває в енергетичній залежності. На початковому етапі діяльності ПП, частина електорату розглядала її як політичну силу, здатну забезпечити баланс між євроатлантичним вектором розвитку країни та збереженням конструктивних відносин із російською федерацією, що зумовлювало сприйняття партії як політичного союзника Президента Р. Радева.

Наприкінці 2021 р. лідер партії К. Петков очолив коаліційний уряд Республіки Болгарія, і його прихід до влади значною мірою асоціювався із суспільним запитом на демократичні перетворення, утвердження принципів

верховенства права та боротьбу з корупцією. Водночас у подальшому між Прем'єр-міністром К. Петковим і Президентом Р. Радєвим виникли суттєві розбіжності щодо низки ключових питань внутрішньої та зовнішньої політики, зокрема співпраці з ПАТ «Газпром», надання військової допомоги Україні та позиції Болгарії щодо європейської інтеграції Республіки Північна Македонія.

Після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України уряд К. Петкова підтримав санкційну політику Євросоюзу щодо російської федерації, звільнив міністра оборони через його відмову кваліфікувати дії росії як війну проти України, ухвалив рішення про вислання 70 співробітників російських дипломатичних установ за підозрою у здійсненні діяльності, несумісної з дипломатичним статусом, а також погодився на проведення в Болгарії ремонту української важкої військової техніки¹⁶.

Кабінет прозахідного Прем'єр-міністра К. Петкова, який перебував при владі лише вісім місяців, постачав у квітні – серпні 2022 р. в Україну і боєприпаси, і дизельне паливо. За оцінками експертів майже 30 % боєприпасів і до 40 % палива, яке використовували танки й інші бойові машини Збройних Сил України, надходило з Республіки Болгарія. Це дуже показово, враховуючи, що Болгарія, яка значною мірою залежить від поставок енергоносіїв з російської федерації, була однією з перших країн, яким Москва припинила постачання газу у квітні 2022 р. Надання Україні дизельного палива в такий час дійсно було сміливим кроком Прем'єр-міністра К. Петкова.

Прикметною особливістю політичного курсу Прем'єра К. Петкова стало його впровадження в умовах гострого внутрішньополітичного протистояння. Значний спротив урядовим рішенням чинили колишні партнери по коаліції – БСП, а також Президент Р. Радєв, який відкрито заперечував доцільність надання військової допомоги Україні та висловлювався за перегляд санкційної політики Європейського Союзу щодо російської федерації¹⁷.

Вторгнення росії в Україну загостило політичну атмосферу в Болгарії, виявило справжню суть політиків. Позиції політичних партій, що входили до складу коаліції, суттєво різнилися щодо надання військової допомоги Україні. Зокрема, Болгарська соціалістична партія послідовно виступала проти передачі озброєння Україні. За таких умов уряд на чолі з К. Петковим

¹⁶ Бурдяк В. Труднощі формування демократичних політичних інституцій у сучасній Республіці Болгарія. *Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть* / за заг. ред.: Ю. Остапця і М. Токаря. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2023. С. 378.

¹⁷ Илиев А., Тошкова В. Как войната в Украина се отрази на България и на другите страни от Югоизточна Европа? URL: <https://www.investorbg/a/516-politika/370068-kak-voynata-v-ukrayna-se-otrazi-na-balgariya-i-na-drugite-strani-ot-yugoiztochna-evropa>

застосував механізм постачання військової допомоги через треті держави, не розголошуючи деталей відповідних домовленостей коаліційним партнерам. Хоча більшість населення не заперечувала проти підтримки України, прозорість, яку обіцяв К. Петков, вступаючи на посаду Прем'єр-міністра, стала зрештою його Ахіллесовою п'ятою. Він не розкрив деталей постачання зброї Україні, що підірвало довіру до його уряду і спричинило гостре протистояння зі сторони БСП та болгарських євроскептиків.

Додаткові труднощі виникли через суперечки навколо вето на вступ Північної Македонії до Європейського Союзу. Це призвело до конфлікту Прем'єр-міністра К. Петкова з Президентом Р. Радевим, який закликав партії покинути коаліцію, якщо порушиться статус-кво щодо цього питання. Тож, попри збереження вагомості підтримки серед молодого та високоосвіченого електорату, діяльність коаліції завершилася після ухвалення Народними зборами рішення про висловлення вотуму недовіри уряду влітку 2022 р., коли партія ІТН вийшла з коаліції. К. Петков вимушено залишив посаду Прем'єра і це знову створило в Республіці Болгарія хаос політичної невизначеності¹⁸.

За словами колишнього Прем'єр-міністра К. Петкова, військова допомога Україні від Республіки Болгарія реалізовувалася через держави-посередники, що дозволило уникнути блокування відповідних рішень з боку проросійськи орієнтованих політичних сил у складі правлячої коаліції та Народних зборів¹⁹. Цю позицію він висловив після виходу 20 січня 2023 р. статті журналіста Ф. Фолькмана-Шлака в німецькому виданні *Die Welt*²⁰, в якій автор стверджував, що Республіка Болгарія надсилає Україні військову допомогу. К. Петков пояснив цей матеріал таким чином: «Я вдячний, що інші країни НАТО та ЄС вирішили, що ми маємо ці боєприпаси. Вони купували це в Болгарії та безкоштовно передавали українській армії. Це була найкраща комбінація. З одного боку, ми могли зробити великий внесок у допомогу українській армії. З іншого боку, українська нація не платила багато або взагалі не платила. І, по-третє, не було прямого експорту з Болгарії в Україну, що задовольнило вимоги нашого партнера по коаліції»²¹.

¹⁸ Цуприк Б. Політична криза в Болгарії: сім раундів позачергових виборів. 22.11.2024. URL: <https://tyzhden.ua/politychna-kryza-v-bolharii-sim-raundiv-pozachergovykh-vyboriv/>

¹⁹ Експрем'єр Болгарії розповів, як вдалось налагодити постачання зброї в Україну попри опір в уряді. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/01/26/7386719/>

²⁰ Volkmann-Schluck, Philip. Bulgarien: Das Land, das heimlich die Ukraine rettete. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/plus243262783/Bulgarien-Das-Land-dasheimlich-die-Ukraine-rettete.html>

²¹ Експрем'єр Болгарії розповів, як вдалось налагодити постачання зброї в Україну попри опір в уряді. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/01/26/7386719/>

Незважаючи на всі труднощі, ця таємна історія допомоги Україні відбулася. Прем'єр К. Петков та його уряд з однієї з найбідніших країн Європейського Союзу, яка завжди була вірною соратницею серед держав соціалістичного табору та вважалася придатком Москви, мужньо довів, що маючи бажання і політичну волю можна подолати всі перешкоди та допомогти Україні. Попри високий рівень енергетичної залежності від російської федерації та наявність суттєвих внутрішньополітичних обмежень, Болгарія продемонструвала можливість надання підтримки Україні шляхом використання альтернативних механізмів військово-технічної співпраці.

Діяльність уряду на чолі з Прем'єр-міністром К. Петковим та Міністра фінансів А. Василєва, які представляли партію «Продовжуємо зміни», відіграла важливу роль у реалізації цієї політики. В інтерв'ю німецькому виданню *Die Welt* вони вперше публічно розкрили окремі аспекти процесу ухвалення рішень щодо підтримки України та механізми їх практичної реалізації впродовж перших місяців повномасштабної збройної агресії російської федерації. За їхніми оцінками, усвідомлення необхідності невідкладної допомоги Україні стало одним із визначальних чинників зовнішньополітичного курсу уряду, попри те, що початковим пріоритетом діяльності політичної сили була реалізація антикорупційних реформ у Республіці Болгарія.

Щоб зберегти мир у коаліції та водночас засвідчити поважливе ставлення до проросійських настроїв у країні, уряд та сам К. Петков, у період перебування на посаді прем'єра, ніколи відкрито не говорили про постачання боєприпасів Україні. Хоча ці поставки закріпили позитивну репутацію К. Петкова на міжнародному рівні, вони залишаються суперечливими в самій Республіці Болгарія. Крім того, завдяки К. Петкову країна відіграла провідну роль у санкціях Європейського Союзу щодо російської федерації та пошуку шляхів подолання залежності від російських енергоносіїв.

Факт надання Болгарією військової допомоги Україні через непрямі механізми був підтверджений українською стороною. У відповідь на запит німецького видання *Die Welt*. Міністр закордонних справ України Д. Кулеба у своїй заяві для видання відзначив роль Прем'єр-міністра К. Петкова у подоланні внутрішніх політичних перешкод та пошуку практичних рішень для підтримки України²². Він наголосив, що позиція болгарського уряду формувалася в умовах значних розбіжностей усередині коаліції, частина представників якої виступала проти активної підтримки України. Натомість керівництво

²² Volkmann-Schluck Philip. Bulgarien: Das Land, das heimlich die Ukraine rettete. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/plus243262783/Bulgarien-Das-Land-dasheimlich-die-Ukraine-rettete.html>

уряду К. Петкова обрало проукраїнський зовнішньополітичний курс, спрямований на сприяння обороні України проти російської агресії. За його словами, у той час як деякі члени коаліції Республіки Болгарія стали на бік росії, К. Петков вирішив «стояти на правильному боці історії та допомогти нам захиститися від набагато сильнішого ворога»²³.

Публікація інформації про можливе постачання болгарського озброєння Україні спричинила активні політичні дискусії та критичну реакцію з боку коаліційного партнера партії «Продовжуємо зміни» – коаліції «БСП за Болгарію». Лідерка Болгарської соціалістичної партії Корнелія Нінова, яка на той час обіймала посаду Міністра економіки в уряді К. Петкова, заперечила факт експорту болгарської зброї до України та наголосила, що її політична сила була єдиним учасником коаліції, який послідовно виступав проти такого рішення. За її твердженням, Болгарія безпосередньо не здійснювала постачання озброєння Україні, та наголосила, що заяви про протилежне мають супроводжуватися документальними підтвердженнями.

У той же час К. Нінова підкреслила, що представники БСП у ході візиту Міністра закордонних справ України до болгарського парламенту офіційно заявили про відмову Болгарії від надання зброї Україні, аргументуючи це принципом державного суверенітету та самостійності ухвалення зовнішньополітичних рішень. На її думку, поширення інформації про приховані поставки озброєння було спрямоване на політичну дискредитацію коаліції «БСП за Болгарію» напередодні чергових парламентських виборів²⁴.

В офіційних документах БСП зазначалося, що стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами Америки залишається одним із ключових зовнішньополітичних пріоритетів як у двосторонньому форматі, так і в межах Північноатлантичного альянсу. Водночас партія виступала за «нормалізацію відносин» із російською федерацією, розглядаючи їх як один із важливих елементів реалізації національних інтересів Республіки Болгарія. У програмних положеннях БСП акцентувалося на необхідності розвитку співробітництва з росією у сферах економіки, енергетики, культури та освіти, а також висловлювалася підтримка скасування санкцій, запроваджених Європейським Союзом, і припинення дії відповідних обмежувальних заходів з боку російської федерації щодо держав ЄС²⁵.

²³ Ніколова Р. България няма друг избор, освен да застане на правилната страна на историята. URL: <https://www.bta.bg/bg/news/bulgaria/413073>

²⁴ Нинова К. Подкрепили износа на оръжие се обвиняват БСП. URL: <https://duma.bg/korneliya-ninova-podkrepile-iznosa-na-orazhiese-obediniha-da-obvinyavat-bsp-n269746?h=pdfarchive&pdfhiveld=4105>

²⁵ БСП. Предизборна платформа. URL: <https://bsp.bg/files/predizborna-platforma.pdf>. С. 23.

У сфері енергетичної політики БСП підтримувала відновлення та розвиток газотранспортних проєктів за участю російської федерації за умови їх відповідності нормам європейського законодавства, зокрема використання інфраструктури для транспортування природного газу з «Турецького потоку» до інших держав Європейського Союзу²⁶. Крім того, партія виступала за збереження певного «зовнішньополітичного балансу» у відносинах Болгарії з євроатлантичними структурами – ЄС і НАТО – з одного боку, та російською федерацією – з іншого. Щодо російсько-українського конфлікту, який у документах БСП визначався як «українська криза», позиція партії полягала в критичному ставленні до санкційної політики Європейського Союзу щодо росії. Представники БСП аргументували свою позицію тим, що запроваджені обмежувальні заходи не досягають очікуваного політичного ефекту та негативно впливають на економічні інтереси європейських держав.

Партія «Є такий народ» сформувалася як політична сила антисистемного типу, що позиціонувала себе як альтернатива традиційним партіям політичного істеблішменту Республіки Болгарія. У програмних документах партії поєднувалися положення щодо підтримки активної участі країни у спільних багатонаціональних проєктах Європейського Союзу та НАТО²⁷ із наголосом на необхідності розвитку дипломатичних і економічних відносин із державами, які мають стратегічне значення для Болгарії поза межами євроатлантичних структур²⁸.

Водночас у програмі партії російська федерація не згадувалася безпосередньо, що свідчило про прагнення уникати чіткої артикуляції позиції щодо російсько-болгарських відносин. Лідер партії Славі Трифонов у своїх публічних заявах наголошував на збереженні історично сформованих культурних та емоційних зв'язків Болгарії з росією, однак одночасно підкреслював необхідність виконання країною зобов'язань перед Європейським Союзом і НАТО та позиціонування її як надійного й передбачуваного партнера у межах євроатлантичного простору²⁹.

Програмні засади партії «Відродження» ґрунтувалися на положенні про те, що визначальним чинником формування зовнішньої політики Республіки Болгарія мають бути національні інтереси держави. Їх реалізація, на думку представників партії, потребує активного та водночас прагматичного

²⁶ БСП. Визія за България. URL: https://bsp.bg/files/vizia_zh_bulgaria.pdf. С. 50.

²⁷ Има Такъв Народ: програма. URL: <https://pp-itn.bg/programa/>

²⁸ Ibid.

²⁹ Пауновски Г. «Ще бъде ли премиер, ако спечели изборите, Трифонов ще обяви, когато това се случи». URL: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2021/05/08/4207335_shte_bude_li_premir_ako_specheli_izborite_trifonov/

й збалансованого зовнішньополітичного курсу. У програмних документах політичної сили критикувалася орієнтація виключно на Європейський Союз і США, натомість наголошувалося на необхідності розширення міжнародної взаємодії Болгарії за межі євроатлантичного простору. Зокрема, партія акцентувала увагу на важливості збереження економічних і дипломатичних зв'язків із традиційними партнерами, серед яких згадувалися російська федерація, держави арабського світу, країни Далекого Сходу та інші держави, що не входять до складу Євросоюзу. Такий підхід відображав прагнення «Відродження» до формування багатовекторної зовнішньої політики Болгарії, заснованої на розширенні міжнародних економічних контактів.

Позиція партії щодо російсько-української війни характеризувалася критичним ставленням до підтримки України та участі Болгарії у відповідних міжнародних ініціативах³⁰. Лідер партії Костадин Костадинов виступав проти залучення Болгарії до підтримки України, наполягаючи на необхідності відновлення відносин із російською федерацією та зосередженні зовнішньої політики на захисті, як він зазначав, національних інтересів болгарської держави та болгарської громади в Україні. «Болгарія не повинна брати участь у конфлікті в Україні. «Відродження» – єдина партія, яка може припинити нашу участь у цій чужій війні та нормалізувати відносини з росією. Наш інтерес – лише болгари в Україні»³¹. На його думку, «війна в Україні буде продовжуватися та набувати ще більших масштабів, адже це бажання США, які прагнуть виснажити і навіть знищити росію, а разом з тим і Європу. Вони асоціюють нас з росією, тому що ми захищаємо національні інтереси і є великою загрозою інтересам США»³².

У своїх публічних заявах К. Костадинов також висловлював позицію, згідно з якою війна в Україні є наслідком геополітичного протистояння між США та росією, а політика Вашингтона, на його думку, спрямована на послаблення російської федерації та дестабілізацію Європи. Таким чином, риторика партії «Відродження» поєднувала в собі ідеї національного суверенітету, критичного ставлення до західних союзницьких структур і підтримки відновлення тісніших відносин із росією.

Політична партія «Рух за права і свободи» позиціонує себе як прихильник євроатлантичної орієнтації та захисник відповідних політичних цінностей. Поряд з цим, у передвиборчій програмі партії основний акцент зроблено на необхідності «активного захисту інтересів країни в Європейському Союзі», а питання,

³⁰ Цели и програма на политическа партия «Възраждане». URL: <https://vazrazhdane.bg>

³¹ Костадинов К. Единствено «Възраждане» може да нормализира отношенията с Русия. URL: <https://trud.bg/>

³² Ibid.

пов'язані з політикою щодо російської федерації та діяльністю НАТО, безпосередньо не представлені³³.

У сфері енергетичної політики РПС виступає проти будівництва нових ядерних об'єктів, що передбачає критичне ставлення, зокрема до окремих проєктів за участю російської федерації. Партія також декларує прихильність до принципів екологічної безпеки, підтримуючи розвиток «чистої енергетики», раціональне використання природних ресурсів та концепцію сталого зеленого розвитку ключових секторів економіки.

Втім, попри офіційно проголошену прихильність РПС до Європейського Союзу та НАТО, у болгарському інформаційному просторі періодично з'являлися повідомлення щодо можливих контактів окремих високопосадових представників партії з російськими бізнес-колами, а також їхньої потенційної зацікавленості в участі у реалізації енергетичних проєктів, пов'язаних із російською федерацією. У зв'язку з цим у політичному дискурсі Болгарії РПС іноді характеризували як партію з подвійною політичною орієнтацією – євроатлантичною на рівні офіційної риторики та такою, що демонструє окремі елементи євразійської спрямованості у практичній політичній діяльності³⁴.

Аналіз програмних документів політичних партій, представлених у складі 47-х Народних зборів Республіки Болгарія, дає підстави стверджувати, що питання відносин із російською федерацією, російсько-української війни та розвитку українсько-болгарських відносин отримали найбільше відображення у програмах партій ГЕРБ, БСП, РПС та «Відродження». Хоча у програмних документах партій «Продовжуємо зміни» та «Є такий народ» зазначена проблематика висвітлювалася фрагментарно або не була представлена безпосередньо.

Разом із тим, початок повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та пов'язані з нею безпекові виклики для Республіки Болгарія зумовили трансформацію політичного дискурсу щодо оцінки російської політики, принципів національної безпеки та зовнішньополітичних пріоритетів держави. У центрі суспільно-політичних дебатів опинилися питання війни і миру, підтримки України, забезпечення обороноздатності, а також гарантування безпеки й стабільності Болгарії. Зазначені проблеми знайшли подальше відображення у риториці політичних партій під час наступних виборчих кампаній, вплинувши на формування їхніх зовнішньополітичних позицій³⁵.

³³ ДПС. Предизборна програма. URL: <https://www.dps.bg/elections/izbori-2021-14noemvri/programa.html>

³⁴ Ibid.

³⁵ Кобуров Т. «Външна политика и политика за сигурност: завръщане към реализма. Научни трудове на Института за държавата и правото. 2022. Вип. 21. С. 50–133. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1096479>

Уже 24 лютого 2022 р., у день початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, Народні збори Республіки Болгарія ухвалили Декларацію щодо агресивних військових дій росії проти України³⁶. У документі було засуджено порушення російською федерацією норм міжнародного права та посягання на територіальну цілісність і суверенітет України шляхом застосування військової сили. Водночас парламент закликав уряд Болгарії розробити та представити законодавчому органу комплексний план заходів щодо мінімізації наслідків війни та надання підтримки Україні.

Уряд Республіки Болгарія, зі свого боку, підтримав спільну позицію держав-членів Європейського Союзу та НАТО щодо реагування на російську агресію. Зокрема, Болгарія долучилася до обговорення та реалізації пакета обмежувальних заходів, включно із санкційною політикою, спрямованих на стримування подальшої ескалації конфлікту, а також підтримала ухвалення відповідних рішень, що відповідали масштабам викликів для європейської та міжнародної системи безпеки³⁷.

У Декларації Народних зборів Республіки Болгарія особливий акцент було зроблено на необхідності дотримання принципів міжнародного права та виконання раніше досягнутих міжнародних домовленостей, в тому числі положень Мінського меморандуму від 19 вересня 2014 р., Комплексу заходів щодо його реалізації від 12 лютого 2015 р., а також Будапештського меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 р. У документі Народні збори підтвердили прихильність до підтримки суверенітету, територіальної цілісності та демократичного розвитку України, а також закликали російську федерацію негайно припинити бойові дії та відновити дотримання норм міжнародного права.

Наголосимо, що ухвалення зазначеної Декларації стало одним із чинників загострення внутрішньополітичних суперечностей у межах парламентської коаліції Болгарії. Зокрема, на вимогу Болгарської соціалістичної партії голосування за окремі положення документа проводилося поетапно, що відобразило розбіжності між учасниками коаліції щодо оцінки російсько-української війни та заходів реагування на неї. Зрештою положення щодо підтримки санкційної політики стосовно російської федерації були схвалені парламентом, однак без підтримки депутатів від БСП та партії «Відродження».

³⁶ Декларация във връзка с агресивните военни действия на Руската федерация срещу Украйна. URL: <https://www.parliament.bg/bg/declaration/ID/164057>

³⁷ Там само.

За ініціативою депутатів партії «Продовжуємо зміни» та за підтримки партії ГЕРБ у травні 2022 р. Народні збори Республіки Болгарія ухвалили рішення доручити Міністерській Раді розробити та реалізувати комплекс заходів щодо надання Україні гуманітарної, фінансової та військово-технічної допомоги. Так, передбачалося продовження підтримки європейської інтеграції України, сприяння забезпеченню потреб українських біженців, створення умов для експорту українського зерна через портову інфраструктуру Варни, розвиток енергетичного співробітництва, організацію ремонту української військової техніки на болгарських підприємствах оборонно-промислового комплексу, а також продовження постачання гуманітарної допомоги, включно з медикаментами, одягом та продовольчими товарами³⁸.

Ухвалення цього рішення стало важливим етапом у формуванні офіційної політики Болгарії щодо підтримки України після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації, оскільки закріпило на інституційному рівні комплексний підхід до надання допомоги у гуманітарній, економічній та безпековій сферах.

У жовтні 2022 р. у Республіці Болгарія відбулися позачергові парламентські вибори, результати яких не спричинили суттєвих змін у структурі партійного представництва у 48-х Народних зборах, які функціонували з 19 жовтня 2022 р. до 2 лютого 2023 р. За підсумками виборчого процесу до складу парламенту пройшли сім політичних партій та коаліцій: ГЕРБ-СДС, яка отримала 25,33 % голосів виборців; «Продовжуємо зміни» – 20,20 %; «Рух за права і свободи» – 13,75 %; «Відродження» – 10,18 %; Болгарська соціалістична партія – 9,30 %; «Демократична Болгарія» – 7,45 %; «Болгарське піднесення» – 4,63 %³⁹.

Попри збереження політичної фрагментованості парламенту та наявність суттєвих розбіжностей між окремими політичними силами щодо оцінки російсько-української війни, значна частина депутатів 48-х Народних зборів підтримувала проєвропейський та проукраїнський зовнішній політичний курс, що проявлялося у ставленні до питань підтримки України, європейської інтеграції та виконання Болгарією зобов'язань у межах Європейського Союзу і НАТО.

Зазначений висновок підтверджують рішення Народних зборів Республіки Болгарія, ухвалені у листопаді 2022 р., щодо підтримки Декларації попереднього складу парламенту у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. У цьому документі парламент категорично засудив дії російської

³⁸ Решение на Народното събрание от 04.05.2022 за предприемане на мерки във връзка с войната в Украйна. URL: <https://www.parliament.bg/bg/desision/ID/164134>

³⁹ Парламентарни избори 02.10.2022. Резултати. URL: <https://results.cik.bg/ns2022/rezultati/index.html>

федерації, визначивши їх як одну з найбільших загроз миру та безпеці в Європі, а також підтвердив підтримку суверенітету й територіальної цілісності України. Крім того, Народні збори доручили Міністерській Раді підготувати та внести на розгляд парламенту проект рішення щодо надання Україні військової та військово-технічної підтримки. Це рішення стало важливим етапом інституційного оформлення політики Болгарії щодо підтримки України в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації⁴⁰.

Уже в грудні 2022 р. Народні збори Республіки Болгарія ухвалили рішення щодо надання Україні військової та військово-технічної допомоги. Відповідно до цього рішення Болгарія розпочала постачання окремих видів військового обладнання для Збройних Сил України, а також підтримала участь військово-службовців Збройних Сил Болгарії у Місії військової допомоги Європейського Союзу Україні (*European Union Military Assistance Mission Ukraine – EUMAM Ukraine*), що передбачала підготовку українських військовослужбовців та використання відповідного озброєння й технічних засобів у межах мандата місії.

У рішенні парламенту було зазначено, що уряд Республіки Болгарія має «продовжувати вживати всіх заходів для надання подальшої військової та військово-технічної підтримки Україні відповідно до її заявлених потреб і можливостей Болгарії»⁴¹. Таким чином, на законодавчому рівні було закріплено можливість подальшого залучення Болгарії до міжнародних механізмів підтримки України у сфері безпеки та оборони.

За ухвалення відповідного рішення проголосували представники коаліцій ГЕРБ-СДС, «Продовжуємо зміни», Рух за права і свободи, «Демократична Болгарія» та «Болгарське піднесення». Водночас депутати від Болгарської соціалістичної партії та партії «Відродження» виступили проти його прийняття, що засвідчило збереження суттєвих політичних розбіжностей у болгарському парламенті щодо питань військової підтримки України.

Загалом рішення Народних зборів Республіки Болгарія, ухвалені за підсумками парламентської діяльності у 2022 р., свідчать про формування офіційної позиції держави щодо підтримки України у протидії збройній агресії російської федерації та відновленні її територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів. Відповідно до даних, наведених у Звіті про стан оборони та Збройних сил Республіки Болгарія, у межах надання допомоги Україні

⁴⁰ Решение на Народното събрание от 03.11.2022 за оказване на военна и военно-техническа подкрепа на Украина и укрепване на отбранителните способности на България. URL: <https://www.parliament.bg/bg/desision/ID/164466>

⁴¹ Решение на Народното събрание от 09.12.2022 за оказване на военна и военно-техническа подкрепа на Украина. URL: <https://www.parliament.bg/bg/desision/ID/164522>

Міністерство оборони Болгарії передало, зокрема медичні комплекти для 35 000 осіб, 5000 комплектів зимового одягу, 5000 пар зимового взуття, 2000 захисних шоломів і 2000 бронежилетів. Загальна вартість гуманітарної допомоги, наданої Міністерством оборони Республіки Болгарія Україні, становила 7 097 730,15 левів⁴².

Крім того, болгарське Міністерство оборони заявило про готовність забезпечувати ремонт окремих видів української військової техніки, сприяти підготовці військовослужбовців Збройних Сил України у військових навчальних закладах Республіки Болгарія. Зазначені заходи засвідчили поступове розширення участі Болгарії у формах практичної підтримки України у безпековій та оборонній сферах.

Аналіз діяльності 49-х Народних зборів Республіки Болгарія, які функціонували з 12 квітня 2023 р. до 19 червня 2024 р., у контексті ухвалення рішень щодо України потребує врахування нового складу парламенту, сформованого за результатами позачергових парламентських виборів, що відбулися у квітні 2023 р. За підсумками виборчого процесу до законодавчого органу увійшли шість політичних сил⁴³. Найбільшу кількість голосів отримала коаліція ГЕРБ-СДС, яка здобула 26,49 % підтримки виборців, і посіла перше місце за результатами виборів. Друге місце зайняла коаліція «Продовжуємо зміни» – «Демократична Болгарія» (ПП-ДБ), яка отримала 24,56 % голосів. Разом з тим, партія «Відродження» продовжила тенденцію до зростання електоральної підтримки, збільшивши свій результат до 14,16 %.

Інші політичні сили, представлені у 49-х Народних зборах, отримали такі результати: Рух за права і свободи – 13,75 % голосів виборців, коаліція «БСП за Болгарію» – 8,93 %, партія «Є такий народ» – 4,11 %. Отже, новий склад парламенту зберіг високий рівень політичної фрагментованості, що суттєво ускладнювало формування стабільної парламентської більшості та впливало на процес вироблення зовнішньополітичних рішень, зокрема щодо підтримки України.

Проблематика російсько-української війни стала одним із центральних питань передвиборчої кампанії напередодні виборів до 49-х Народних зборів Республіки Болгарія. Це зумовило необхідність для провідних політичних сил та їхніх лідерів чітко визначити власні позиції стосовно повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та ролі Болгарії у реагуванні на безпекові виклики.

⁴² Доклад за състоянието на отбраната и въоръжените сили на Република България за 2022 г. URL: https://www.mod.bg/bg/doc/cooperation/20230404_Doklad_otbrana_2022.pdf

⁴³ Парламентарни избори 02.04.2023. Резултати. URL: <https://results.cik.bg/ns2023/rezultati/index.html>

Так, лідер партії ГЕРБ Б. Борисов наголошував на необхідності збереження підтримки України, аргументуючи це близькістю воєнних дій до болгарських кордонів та необхідністю переосмислення значення категорій безпеки і стабільності в умовах зміни європейського безпекового середовища. У своїх публічних заявах він підкреслював, що Болгарія має продовжувати надавати підтримку Україні як державі, що зазнала збройної агресії⁴⁴.

Лідер партії «Є такий народ» Славі Трифонов у своїх публічних заявах висловив підтримку Україні в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації. Він підкреслював порушенні росією норми міжнародного права та принципи державного суверенітету внаслідок збройного нападу на Україну, акцентував увагу на гуманітарних наслідках війни та значних людських втратах⁴⁵.

Позиція С. Трифопова полягала в тому, що Болгарія має підтримувати Україну в її протидії російській агресії, зокрема шляхом надання військової допомоги. Тож, керівництво партії «Є такий народ» демонструвало прихильність до активнішої участі Болгарії у підтримці України, незважаючи на дискусії всередині болгарського політикуму щодо масштабів та форм такої підтримки.

У липні 2023 р. 49-і Народні збори Республіки Болгарія ухвалили рішення щодо передачі Україні бронетранспортерів із наявним озброєнням, а також запасних частин, необхідних для їхнього технічного обслуговування⁴⁶. Наступним етапом розширення військово-технічної підтримки України стало рішення парламенту у вересні 2023 р. про передачу несправних зенітних керованих ракет типу 5В55Р, які перебували на обліку Міністерства оборони Болгарії та боєприпасів для автоматичної стрілецької зброї калібру 5,56 × 45 мм, що більше не використовувалися Міністерством внутрішніх справ⁴⁷.

Ініціаторами ухвалення зазначених рішень виступили представники коаліцій ГЕРБ-СДС, «Продовжуємо зміни» – «Демократична Болгарія» (ПП – ДБ) та РПС, які підтримували подальше поглиблення військово-технічного співробітництва з Україною. Водночас ці рішення викликали значний спротив з боку опозиційних політичних сил, зокрема партій, які виступали проти розширення участі Болгарії у військовій підтримці України.

⁴⁴ Николова Р. България няма друг избор, освен да застане на правилната страна на историята. URL: <https://www.bta.bg/bg/news/bulgaria/413073>

⁴⁵ Слави Т. Трифонов. URL: <https://www.facebook.com/STTrifonov/posts/521007709390795>

⁴⁶ Решение на Народното събрание от 21.07.2023 за допълнително предоставяне на военно-техническа подкрепа за Украйна. URL: <https://www.parliament.bg/bg/decision/ID/165008>

⁴⁷ Решение на Народното събрание от 27.09.2023 за предоставяне на допълнителна военна помощ на Украйна. URL: <https://www.parliament.bg/bg/decision/ID/165131>

Під час парламентського обговорення рішення щодо передачі Україні військової допомоги депутат від партії ГЕРБ Христо Гаджев зазначив, що йдеться про передачу боєприпасів, які не використовуються болгарськими Повітряними силами, зокрема внаслідок неможливості їх ефективного відновлення після проведення ремонтних робіт⁴⁸. За його оцінкою, обсяг запланованої допомоги не матиме негативного впливу на оперативні можливості та боєготовність Збройних Сил Болгарії.

Натомість начальник оборони Болгарії Еміль Єфтімов наголосив, що передача озброєння Україні не передбачає передачі повного комплексу протиповітряної оборони С-300. За його словами, йдеться лише про несправні ракети до цього комплексу, кількість яких становить приблизно 3–5 % від загального ракетного запасу країни. Він зазначив, що передане озброєння не матиме суттєвого впливу на обороноздатність Болгарії, а наявні механізми національної оборони та союзницькі зобов'язання в межах НАТО дозволяють мінімізувати потенційні безпекові ризики, пов'язані з війною в Україні⁴⁹.

50-і Народні збори розпочали діяльність 19 червня 2024 р. після шостих дострокових виборів. У результаті виборів до новообраного парламенту увійшла щонайменше третина народних представників (майже 70 депутатів), відомих чіткою проросійською позицією, які виступали проти членства Республіки Болгарія в НАТО. Звичайно, це вплинуло на ускладнення українсько-болгарських відносин. Попри це, жодна з політичних сил, які увійшли до Народних зборів після виборів, не зуміла стримати амбіції та сформувані майбутній уряд. Зрештою Президент розпустив вищий законодавчий орган і знову був вимушений видати указ про дострокові парламентські вибори, які призначив на жовтень 2024 р.⁵⁰.

За підсумками парламентських виборів, які відбулися у жовтні 2024 р., в Болгарії обрали 51-і Народні збори. До парламенту увійшли вісім політичних сил (три партійних коаліції та п'ять партій). Явка виборців склала 38,94 %, а голоси розподілилися так: ГЕРБ-СДС – 26,39 %, ПП-Демократична Болгарія – 14,20 %, «Відродження» – 13,35 %, Рух за права і свободи (нова) – 11,54 %, Коаліція за Болгарію – 7,56 %, Альянс за права і свободи (нова) – 7,48 %, «Є такий народ» – 6,77 % та «Мораль, єдність, честь» (МЕЧ) – 4,59 %.

⁴⁸ НС окончателно: Изпращае на Украйна неизправни ракети и боеприпаси. URL: <https://bnr.bg/radiobulgaria/post/101883589/ns-okonchatelno-izprashtamena-ukraina-neizpravni-raketi-i-boepripasi>

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Юр'єва Д. Дострокові вибори у Болгарії: тривала політична криза вигідна проросійським силам. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7987/Artykul/3395562,Дост%>

Майже три місяці після виборів тривали дебати щодо утворення нової Міністерської Ради. Члени болгарського парламенту лише у січні 2025 р. змогли досягти певного консенсусу і Народні збори висловили довіру новому уряду Болгарії. У новому кабінеті міністрів були представники коаліції ГЕРБ-СДС, БСП та популістської партії «Є такий народ». Другі парламентські вибори впродовж 2024 р. в Болгарії несподівано виявилися вдалими – новий уряд сформували три ідеологічно протилежні партії: консервативні євроатлантисти ГЕРБ-СДС; популістські ізоляціоністи з партії ІТН та проросійська БСП. Очолив уряд лідер парламентської групи ГЕРБ Росен Желязков, а одним з віце-прем'єрів став лідер БСП Атанас Зафіров⁵¹. Частина партії РПС також підтримала рішення Народних зборів.

Перемовини між політичними силами щодо формування нового уряду РБ йшли надто складно, тому, очевидно, й тривали майже три місяці. Труднощі обговорення кандидатур членів майбутнього уряду негативно відобразилися навіть на українсько-болгарських відносинах. У грудні 2024 р. ще чинний на той час прем'єр-міністр Димитар Главчев не підписав безпекову угоду з Україною, пояснюючи це вимогою депутатів Народних зборів Болгарії дочекатися обрання чергової Міністерської Ради⁵². Чи можна було розраховувати на те, що поява нового уряду сприятиме покращенню відносин Болгарії та України? Сумніви були чималі, як і сподівання на краще також, їх реалізація значно залежала від часу діяльності чинного уряду, а він профункціонував лише три місяці. І в квітні 2026 р. відбулися нові вибори.

Отже, аналіз політичного дискурсу в Республіці Болгарія дає підстави стверджувати, що питання повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України стали одними з ключових у діяльності та публічній риторичі болгарських політичних партій і їхніх лідерів. Рішення, ухвалені Народними зборами та Міністерською Радою Республіки Болгарія у 2022–2025 рр., засвідчують поступове формування інституційної політики підтримки України у протидії російській агресії та відновленні її територіальної цілісності.

Російсько-українська війна стала одним із чинників політичної поляризації болгарського парламентського середовища, спричинивши виразне розмежування між політичними силами, які підтримували проєвропейський та проукраїнський зовнішньополітичний курс, і партіями, що демонстрували прихильність до позицій, співзвучних із російськими політичними наративами.

⁵¹ Герасимчук С., Гавріш В.-Н. Прихована загроза для України: чи збереже новий уряд Болгарії прозахідний курс. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2025/01/21/7202902/>

⁵² Лавчиев Н. Три минути: България отхвърли руска пропаганда за Украйна, но Радев не спира да говори като Путин. 8.05.2025. URL: <https://www.svobodnaevropa.bg/a/bulgaria-ruska-propaganda-radev-putin/33407633.html>

До першої групи належали коаліції ГЕРБ-СДС, «Продовжуємо зміни» – «Демократична Болгарія» (ПП-ДБ), Рух за права і свободи та партія «Є такий народ», які загалом підтримували надання Україні гуманітарної, фінансової та військово-технічної допомоги, а також висловлювали солідарність із українським народом у протистоянні російській агресії. Водночас Болгарська соціалістична партія та партія «Відродження» займали критичну позицію щодо військової підтримки України, виступали проти передачі озброєння та у своїй політичній риторичі акцентували увагу на необхідності збереження чи відновлення відносин із російською федерацією.

Президент Р. Радев публічно засуджував російське вторгнення, але в повсякденній діяльності виступав проти всього, що суперечило інтересам росії. Так, наприкінці 2022 р. парламентська більшість проголосувала за пряму військову допомогу Україні, але після повалення уряду К. Петкова тимчасовий уряд, який призначив президент Р. Радев, не доклав жодних реальних зусиль для виконання цього рішення.

Хоча пряма підтримка путіна та російсько-української війни в Республіці Болгарія знижується, втім, опитування соціологічної групи Gallup International, проведені напередодні квітневих виборів до Народних зборів 2023 р. показали, що прозахідні партії не отримують більшості голосів виборців. Дослідження виявило, що серед молодих респондентів 58,8 % заявляли, що вони «швидше не схвалюють дії путіна» в Україні, а 23,3 % не приховували, що вони «швидше схвалюють ці дії». Серед групи респондентів, до якої входили люди переважно старшого віку, переважали прихильники політичних сил, які вже традиційно підтримують російську федерацію⁵³.

Тривала політична криза в Болгарії дуже вигідна для росії⁵⁴. Адже вона блокує впродовж останніх років всі ініціативи, які представляє проатлантична частина болгарського політикуму, найперше продовження військової допомоги Україні. Так, в досліджуваний період депутати Народних зборів проголосували кілька законів, які зобов'язували уряд надавати військову допомогу українцям. Втім, відсутність уряду зазвичай блокувала виконання прийнятих рішень.

У 2023 р. Болгарія відправила в Україну бронетранспортери. Союзники Болгарії по НАТО, зокрема Сполучені Штати Америки, виступали з пропозицією щодо передачі Україні зенітно-ракетних комплексів С-300, в обслуговуванні яких

⁵³ Над 23 % от българите одобряват действията на Путин в Украйна. URL: <https://www.dw.com/bg/%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D1-D0 %0/a-6218695>

⁵⁴ Юр'єва Д. Дострокові вибори у Болгарії: тривала політична криза вигідна проросійським силам. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7987/Artykul/3395562,Дост%>

українські військові мають відповідний досвід. У межах такого підходу передбачалася можливість подальшого посилення системи протиповітряної оборони Болгарії шляхом отримання сучасніших американських комплексів, зокрема систем Patriot.

Втім, ініціатива викликала політичні дискусії всередині Болгарії. Президент Р. Радев та представники політичних сил, які виступали проти надання військової допомоги Україні, заперечували можливість передачі систем С-300, аргументуючи це їхнім значенням для забезпечення національної безпеки. Зокрема, наголошувалося, що ці комплекси виконують функцію захисту стратегічних об'єктів, серед яких атомна електростанція та ключові державні установи в Софії. Таким чином, питання передачі С-300 стало одним із проявів ширших політичних суперечностей у Болгарії щодо масштабів і форм підтримки України в умовах російсько-української війни.

У травні 2025 р. Республіка Болгарія разом з 14 іншими країнами Європейського Союзу, за інформацією Politico, підтримала пропозицію дипломатів Австрії, спрямовану на новий підхід Євросоюзу до війни в Україні. У листі до Глави закордонних справ Європейського Союзу Кайї Каллас країни закликали ЄС розширити свої дипломатичні зусилля, створити ширший міжнародний імпульс для подолання конфлікту. «Глобальна коаліція з припинення вогню дуже важлива. Україна відкрита до діалогу, але потрібний тиск на Росію, щоб вона припинила свої атаки. Нам потрібен глобальний альянс з припинення вогню, – заявила Politico міністр МЗС Австрії Беата Майнл-Райзінгер. – Україна неодноразово висловлювала готовність. Тепер Росія має припинити свої невивіркові атаки. Європа не повинна стояти осторонь. Разом із країнами-партнерами ми повинні посилити тиск і привести російську федерацію за стіл переговорів»⁵⁵.

У листі наголошено на важливості відновлення контактів з країнами, які мають міцні зв'язки з Москвою. Підписанти вважають, що країни можуть відіграти ключову роль у переконанні уряду російської федерації шукати мирне рішення. Список країн, що підтримують ініціативу, включає Австрію, Бельгію, Болгарію, Хорватію, Данію, Естонію, Фінляндію, Німеччину, Ірландію, Люксембург, Нідерланди, Словаччину, Словенію, Іспанію та Швецію. Цей дипломатичний крок відбувся після чергового невдалого саміту в Туреччині.

Важливо, щоб у Болгарії був створений сильний, стабільний уряд, який би проводив передбачувану союзницьку політику в НАТО. І це потрібно не лише

⁵⁵ България. «Политико»: България и още 14 държави от ЕС искат нов подход към войната в Украйна. 19.05.2025. URL: <https://dariknews.bg/novini/bylgariia/politiko-bylgariia-i-oshte-14-dyrzhavi-ot-es-iskat-nov-podhod-kym-vojnata-v-ukrajna-2419268>

в плані військової підтримки України, хоча це доволі вагоме питання, а також і для підтримки атомних електростанцій в Україні. Відомо, що болгари спільно з російською федерацією планували побудувати АЕС «Белене», але згодом відмовилися від цієї угоди. В Республіці Болгарія є багато новітніх технологій, два реактори (виробництва російської федерації), турбіни й інше обладнання, заготовлене для АЕС «Белене». Український уряд та представники АЕС зацікавилися цим обладнанням і між Україною та Болгарією було досягнуто домовленостей щодо продажу двох реакторів ВВЕР-1000 для добудови третього і четвертого блоків Хмельницької АЕС. Ціна угоди – майже 600 млн євро, а загалом на запуск двох енергоблоків Україна мала витратити близько 160 млрд грн. 11 лютого 2025 р. цю угоду підтримали депутати Верховної Ради України, але потім Республіка Болгарія відмовилася від продажу⁵⁶.

Таким чином, болгарське суспільство, державні і партійні лідери по різному оцінюють повномасштабне вторгнення росії в Україну, що двояко впливає на сучасний стан українсько-болгарських відносин. Це питання – одне з основних у політичному дискурсі Республіки Болгарія, яке викликає розколи у парламенті та уряді. Війна росії проти України чітко поділила суспільство на проукраїнських громадян та на тих, які відкрито/ приховано поділяють політику кремля.

Республіка Болгарія все ще не вийшла з тривалої політичної кризи, яка вимагає перманентних виборів до Народних зборів та часту зміну урядових команд, тобто вказує, що політикум і громадяни далекі від досягнення єдності, подолання нестабільності та невизначеності. Суспільні розколи не подолані, панує втома від виборів, діяльності політичних партій і політиків. У болгарському суспільно-політичному просторі спостерігається зростання протестної активності громадян, спрямованої проти діяльності чинних політичних еліт та урядових структур. Водночас результати кожних наступних позачергових парламентських виборів свідчать про відносну стабільність електоральних уподобань: виборці значною мірою продовжують підтримувати ті самі політичні сили та їхніх представників.

Незважаючи на участь у виборчих процесах нових партій і політичних проєктів, вони не завжди здатні суттєво вплинути на розподіл владних ресурсів, оскільки провідні позиції переважно зберігають уже сформовані партійні актори. Тож, часта зміна урядів і проведення дострокових

⁵⁶ Стасюк А. Проєкт на 160 млрд грн та російські реактори з Болгарії. Як та чому Україна планує добудувати Хмельницьку АЕС. URL: <https://suspilne.media/957259-proekt-na-160-mlrd-grn-ta-rosijski-reaktori-z-bolgarii-ak-ta-comu-ukraina-planue-dobuduvati-hmelnicku-aes/>

виборів не призводять до принципової трансформації політичного ландшафту Республіки Болгарія.

Україна дуже вдячна болгарам, які, попри власні проблеми, надають велику допомогу і підтримку нашій державі, надсилаючи військову техніку, паливо, прихистили наших громадян на час війни. Про солідарність з Україною в її боротьбі з агресором свідчать рішення парламенту Республіки Болгарія, прийняті у 2022–2025 рр. Частина партій та коаліцій підтримують Україну, виступають за надання військово-технічної допомоги, інші – підтримують проросійські наративи, позиції і категорично виступають проти надання нашій державі зброї. Україна переживає складний період, спровокований повномасштабним вторгненням на нашу територію російських військ і необхідністю чинити опір ворожій агресії. Нашій державі необхідно швидше здобути перемогу у війні з росією, відбудувати країну, подолати негаразди і біди, які принесла війна.

Ситуація і в Болгарії, і в Україні специфічно впливає на розвиток українсько-болгарських взаємин, але вони попри все, постійно розвиваються. Сучасні відносини обох держав, в силу вказаних причин, ще далекі від оптимально можливого рівня як для сусідніх дружніх країн. Бажано, щоб відносини були активнішими і наповнювалися новим змістом, з урахуванням багатих історичних традицій та набутого досвіду, а співпраця органів законодавчої та виконавчої влади двох країн носила постійний і системний характер, більше розвивались взаємини між регіонами країн, самоврядними територіальними громадами, широкими колами громадськості. Лише стабільне врегулювання всіх внутрішніх і зовнішніх проблем, певна визначеність у державах буде сприяти подальшому позитивному розвитку українсько-болгарських відносин.